

України «Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 15.04.2005 р. №5 // Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах (2-е вид., змін. і доп.). – К.: Видавничий дім «Скіф», 2007. – 492 с. 6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Бюджетного кодексу України» від 8 липня 2010 року № 2457-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 48. – Ст. 564.

М.В. В'юник

(стажист-дослідник кафедри кримінального права №1
Національного університету «Юридична академія
України імені Ярослава Мудрого»)

ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЯК ВИД ПОКАРАННЯ І АДМІНІСТРАТИВНЕ СТЯГНЕННЯ

Інтенсивний розвиток суспільства в цілому і науки як одного із каталізаторів цього розвитку за останні десятиліття призвів до розширення кола видів суспільних відносин. Оскільки ж суспільні відносини є предметом регулювання всіх існуючих галузей права, то уникнути впливу норм різних галузей права на один і той же вид суспільних відносин просто неможливо. У зв'язку із цим як ніколи раніше доцільним стає застосування принципу системності, що характеризується упорядкованістю, логічною узгодженістю і несуперечністю структурних елементів різних галузей права.

Сьогодні можна констатувати певний дисонанс між доволі близькими за своєю природою галузями права – кримінальним та адміністративним правом. Звернемо увагу на деякі покарання, притаманні кримінальному праву та стягнення, передбачені адміністративним правом. Саме за розмірами покарань (стягнень) та обсягом правообмежень часто проводиться відмінність цих двох галузей. Зокрема, певні неузгодженості містяться в положеннях Кримінального кодексу України (далі – КК) та Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) стосовно такого заходу як позбавлення особи спеціального права. Зауважимо, що, хоча в ст. 30 КУпАП мова йде про «Позбавлення спеціального права, наданого громадянину», а ст. 55 КК говорить про «Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю», в своєму сутнісному значенні ці два види правообмежень є дуже близькими, якщо не тотожними. З цього випливає необхідність уточнення, в першу чергу, понятійного апарату двох Кодексів. Крім того, положення кримінального та адміністративного законодавства мають бути узгодженими ще за декількома моментами.

По-перше, необхідно уточнити коло осіб, до яких може застосовуватися позбавлення права. Так, ст. 30 КУпАП за скоєння фізичною особою адміністративного правопорушення передбачає тільки позбавлення

права керування транспортними засобами та права полювання. У свою чергу, КК України (ст. 55) передбачає ширше коло осіб, до яких може застосовуватися цей вид покарання, а саме: представників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, осіб, інших осіб, вчинення злочину якими пов'язане із зайняттям певної посади або зайняттям певним видом діяльності. При цьому ч. 3 ст. 30 КУпАП встановлені винятки з кола осіб, до яких може застосовуватися позбавлення права. Це, зокрема, особи, які користуються транспортними засобами у зв'язку з інвалідністю – вони можуть бути позбавлені права на керування транспортними засобами лише за грубе адміністративне правопорушення, всі випадки якого суворо обумовлені в законодавстві. Думається, що такий підхід до справи вірний, оскільки дана категорія громадян найбільше постраждала б у разі застосування до неї такого стягнення. Разом з тим, у ч. 4 ст. 30 КУпАП встановлено, що позбавлення права полювання не може застосовуватися до осіб, для яких полювання є основним джерелом існування. На наш погляд, це положення є архаїчним, бо воно було запроваджене ще за часів існування Радянського Союзу і могло бути застосоване в районах Крайньої Півночі, окремих районах Сибіру чи Далекого Сходу. Встановити прецеденти застосування даної норми права в умовах України вкрай важко [2, с. 135].

По-друге, позбавлення права і як вид покарання, і як захід адміністративного стягнення, належить до числа строкових, тобто таких, які тривають впродовж певного проміжку часу і протягом якого особа зазнає відповідних правообмежень. Таким чином, тривалість відбування вказаних заходів пов'язується зі ступенем їх суворості. У першу чергу, саме за рахунок тривалих термінів позбавлення окремих прав збільшується обсяг його впливу на правопорушника і, як результат, ефективність юридичної відповідальності в цілому [1, с. 37]. При цьому позбавлення права як вид покарання може призначатися не тільки в якості основного, але й в якості додаткового. Таким чином створюється можливість шляхом застосування цього покарання досягти необхідного карального ефекту в цілому. У зв'язку з неможливістю передбачити заздалегідь всі випадки, в яких за характером злочину та особою винного потрібно застосування даного покарання, законодавець передбачив норму, згідно з якою це покарання в якості додаткового може застосовуватися і без згадки про нього в Особливій частині КК. Застосування даного покарання в якості додаткового дозволяє посилити карально-виховний вплив і одночасно використати менш суворе з альтернативних основних покарань. Таким чином, втілюється принцип економії кримінальної репресії без зниження карального ефекту покарання в цілому. У той же час, достатня для цілей адміністративного впливу суворість позбавлення права як заходу стягнення не передбачає його реалізацію разом з яким-небудь іншим. В іншому ж випадку сукупна сила такого адміністративно-владного втручання ставала б надмірною і перетворювалася з легітимної і легальної реакції на правопорушення на знаряддя свавілля [3, с. 209].

Викладене дає підстави стверджувати, що максимальний розмір позбавлення права як адміністративного стягнення повинен бути меншим,

ніж найменший розмір відповідного виду покарання. Разом з тим, відповідно до ч. 2 ст. 30 КУпАП за грубе, повторне або систематичне порушення порядку користування правом наданого громадянину, особа може бути позбавлена права користування цим правом на строк до десяти років. Відповідно ж до ч. 1 ст. 55 КК позбавлення права як вид покарання може бути призначене в якості основного на строк від двох до п'яти років або як додаткове на строк від одного до трьох років. Очевидно, що суворість адміністративного стягнення більша за суворість не лише даного покарання, як додаткового, але й як основного. Це не узгоджується не тільки з принципом системності побудови національного законодавства, а й зі співвідношенням норм адміністративного та кримінального законодавства. Це співвідношення ґрунтується на тому, що заходи кримінальної відповідальності є більш суворими, ніж адміністративної.

Підбиваючи підсумок, необхідно зазначити, що позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю породжує набагато менше негативних соціальних наслідків, ніж покарання, пов'язані з позбавленням волі. Тим самим воно дозволяє при інших рівних умовах забезпечити найбільшу безпеку суспільства з найменшими соціальними витратами. Покарання у вигляді позбавлення права займати певну посаду або займатися певною діяльністю може стати однією з ефективних альтернатив позбавленню волі за умови його ефективного застосування (призначення і виконання).

Разом з тим, як саме обмеження, так і його примусовість потребують визначення того, яка саме частина правового статусу порушника і в якій мірі піддається втручання, обумовленому характером такого покарання (стягнення), як позбавлення спеціального права. Віднесення до правового змісту аналізованого адміністративного покарання лише названих в КУпАП спеціальних прав (права на керування транспортним засобом; права поїздування), може значно збіднити не тільки зміст позбавлення спеціального права, а й саме значення спеціальних прав для громадян. З метою невідворотності відповідальності службових осіб та суб'єктів підприємницької діяльності, які систематично або грубо порушують покладені на них обов'язки або скоюють порушення в сфері підприємницької діяльності, які не можна віднести до злочинів, пропонується розширити коло спеціальних прав, яких можна позбавити громадянина в адміністративному порядку за скоєння адміністративного правопорушення.

При розвитку законодавства в цілому потрібно керуватися принципом системності, згідно з яким зміни в одному з елементів системи обов'язково тягнуть (чи можуть тягнути) зміни інших його елементів [4, с. 317]. Так, на наш погляд, необхідно урегулювати питання співрозмірності заходів кримінального і адміністративного законодавства, визначитися з обсягом правообмежень, які можуть бути застосовані до особи та їх розміру. Зокрема, повною мірою обґрунтованим є питання про збільшення максимального строку покарання у виді позбавлення права, як мінімум до 10 років [5, с. 75].

Література

1. Бакаева О.Ю. Лишение специального права как вид административного взыскания : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / О.Ю. Бакаева ; СГАП. – Саратов, 1996. – 166 с. 2. Завальний В.М. Проблеми застосування адміністративних стягнень у вигляді позбавлення спеціального права, наданому громадянину, та виправних робіт [Електронний ресурс] / В.М. Завальний // Форум права. – 2008. – № 1. – С. 134-139. – Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08zvmvtr.pdf>. 3. Максимов И.В. Административные наказания : монография / И.В. Максимов ; ред. Конин Н.М. – Астрахань : Норма, 2009. – 464 с. 4. Панов М.І. Системність кримінального права і проблеми удосконалення кримінального законодавства / М.І. Панов // Кримінальний кодекс України: 10 років очікувань : тези доповідей та повідомлень учасників міжнародного симпозиуму (23-24 вересня 2011 р.). – Львів : ЛьвДУВС. – С. 311-317. 5. Пономаренко Ю.А. Види наказаний по уголовному праву Украины : монография. – Х. : из-во «ФИНН», 2009. – 344 с.

А.Г. Гаркуша

(ад'юнкт кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ)

**ДОСВІД УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВЦЯ
ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ЩОДО КРИМІНАЛІЗАЦІЇ
ПОБОЇВ І МОРДУВАННЯ**

Досліджуючи певну кримінально-правову норму, науковець звертається до історико-правового методу, а саме виявляє тенденції розвитку законодавства, прослідковує його взаємозв'язок із соціально-економічними умовами життя суспільства і держави, а також розвитком інших галузей права. Це, у свою чергу, дає йому можливість накреслити шляхи вдосконалення чинного кримінального законодавства на сучасному етапі.

Саме сучасний період розвитку кримінального законодавства характеризується досить значним, і не завжди обґрунтованим, його вдосконаленням. З метою встановлення певного ступеня обґрунтованості змін і доповнень до ст. 126 Кримінального кодексу (далі – КК) України, охарактеризуємо досвід українського законодавця періоду незалежності щодо криміналізації побоїв і мордування.

Так, проект КК України 1994 р., підготовлений комісією Верховної Ради України з питань правопорядку та боротьби зі злочинністю [1], має Главу 22 «Карані діяння проти життя, здоров'я, волі, честі та гідності особи», до якої входить Розділ VIII «Карані діяння проти особи, її прав, свобод і моралі», що містить ст. 159 «Побої та мордування:

Ч. 1 – умисне нанесення удару, побоїв, інші насильницькі дії, що спричинили фізичний біль...

Ч. 2 – ті самі діяння, що мають характер мордування...